

ACADEMIC SPECTRUM

2026-yil 1-son

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

ISSN

3093-9089

Бухоро - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№ 1-Son 2026-yil

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorvich - Texnika fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich - pedagogika fanlari doktori, professor (Buxoro davlat universiteti “Pedagogika” kafedrasi mudiri).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor (O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Xamidov Akmal Amrulloevich – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi direktori)

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Buxoro davlat universiteti Yoshlar masalalari va ma`naviy-ma`rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor).

Safarov Dilmurod Xalimovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor (Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi Akademik faoliyat bo'yicha direktor o'rinbosari)

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi mudiri).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi professori).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (Buxoro viloyati Pedagogik mahorat markazi Pedagogika va psixologiya, ta‘lim texnologiyalari kafedrasi mudiri)

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasi dotsenti).

Muxlisov Sodiqjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar kafedrasi dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasida dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti Psixologiya kafedrasida o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Valeriy Vladimirovich Kuleshov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Elena Vasilyevna Andrienko — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Tatyana Aleksandrovna Romm — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Tadjixodjayev Zokirkhoja Abdusattorovich — Doctor of Technical Sciences, Professor.

Shirinboy Sharofovich Olimov — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Bukhara State University, Head of the “Pedagogy” Department).

Lochin Rustamovich Zaripov — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improvement of Educational and Methodological Activities).

Khamidov Akmal Amrulloevich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Director of the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Akmal Mardonovich Nazarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Bukhara State University, First Vice-Rector for Youth Affairs and Spiritual-Educational Work).

Dilmurod Xalimovich Safarov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor (Navoi Regional Center for Pedagogical Excellence, Deputy Director for Academic Affairs).

Shavkat Shuhrat o‘g‘li Rustamov — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Head of the “Psychology” Department).

Feruz Furqatovich Ganjiyev — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor (Bukhara State University, Professor of the “Psychology” Department).

Kosimov Ubaydulla Axrorovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology, Educational Technologies at the Bukhara Regional Center for Pedagogical Excellence.

Dilafruz Tuymuratovna Ismatova — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychological Sciences, Associate Professor (Bukhara State University, “Psychology” Department).

eksperiment qilish, yangilik yaratish va murakkab vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, xorijiy pedagoglar, xususan, Luckin va boshq. (2016), sun‘iy intellekt texnologiyalarining o‘quv jarayonida moslashuvchan va personalizatsiyalashgan yondashuvni ta‘minlashini ta‘kidlaydilar. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, SI vositalari yordamida talabalarning individual qobiliyatlari va bilim darajalari hisobga olinadi, natijada ularning kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari samarali rivojlanadi. Bu yondashuv, ayniqsa, STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) yo‘nalishlarida talabalarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rag‘batlantiradi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, sun‘iy intellekt vositalari nafaqat bilim berish, balki talabalarda kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Xorijiy va rus olimlarining tadqiqotlari SI asosidagi interaktiv va adaptiv o‘quv muhitining talabalarning ijodiy potentsialini oshirishga, muammolarga kompleks yondashuvni shakllantirishga va individual o‘quv ehtiyojlarini hisobga olishga yordam berishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, SI vositalarining pedagogik samaradorligi to‘liq namoyon bo‘lishi uchun ularni o‘quv jarayoni bilan uyg‘unlashtirish, loyiha va vazifa asosidagi faoliyatga integratsiya qilish muhimligi qayd etilgan.

Muhokama. Bugungi kunda ta‘lim jarayonida sun‘iy intellekt (SI) vositalarining qo‘llanilishi nafaqat texnologik yangilik sifatida, balki pedagogik jarayonlarni samarali va interaktiv qilishning muhim vositasi sifatida ko‘rilmogda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, SI platformalari talabalarning bilim olish jarayonini faqat passiv qabul qilishdan faol, ijodiy va tanqidiy fikrlashga o‘tayotgan jarayonga aylantiradi (Russel & Norvig, 2021). Bu esa o‘z navbatida muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi, chunki talaba real va virtual muammolarni turli strategiyalar orqali yechishga majbur bo‘ladi.

Xorijiy pedagoglar, xususan, Mayer va Salovey (2018), SI vositalari yordamida tashkil etilgan interaktiv topshiriqlar talabalarning kreativ fikrlash jarayonini sezilarli darajada oshirishini ta‘kidlaydilar. Ularning tadqiqotlariga ko‘ra, masofaviy va simulyatsiya asosidagi o‘quv tizimlari talabalarga muammolarni tahlil qilish, yechim variantlarini sinab ko‘rish va eng optimal qarorni tanlash imkonini beradi. Shu tarzda, SI platformalari talabalarning mustaqil fikrlashini rag‘batlantiradi va ularni murakkab vaziyatlarda qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Rus olimlari ham sun‘iy intellektning pedagogik salohiyatini keng o‘rganib, uning kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydilar. Masalan, A.V. Khutorskoy (2019) o‘z tadqiqotlarida SI vositalari orqali loyiha va vazifa asosidagi o‘quv faoliyatini tashkil etish talabalarda ijodiy yondashuvni rivojlantirishda muhim vosita ekanligini qayd etadi. Shuningdek, E.A. Shiyanov (2020) sun‘iy intellekt asosidagi laboratoriya va simulyatsiya mashg‘ulotlarida talabalarga xato qilish imkoniyatini berish orqali ularning eksperiment qilish va yangilik yaratish ko‘nikmalarini oshirish mumkinligini ko‘rsatadi. Bu jarayon, olimlarning ta‘kidlashicha, talabalarda riskni baholash va muammoni turli nuqtai nazardan ko‘ra olish qobiliyatini shakllantiradi.

Shuni ta‘kidlash lozimki, SI vositalari nafaqat individual, balki guruhdagi o‘quv faoliyatini ham boyitadi. Xorijiy tadqiqotchilar, xususan, Luckin va boshq. (2016), SI yordamida personalizatsiyalashgan o‘quv muhitining talabalarning o‘z qobiliyatlariga mos faoliyat tanlashini ta‘minlashini ko‘rsatadilar. Bu esa guruh ichidagi muammolarni birgalikda hal qilish jarayonida ijodiy fikrlash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shunday qilib, SI vositalari talabalarga nafaqat individual, balki kollektiv tarzda muammolarni yechish imkoniyatini ham yaratadi.

Bundan tashqari, pedagogik amaliyot shuni ko‘rsatadiki, SI vositalarining samaradorligi ularni o‘quv jarayoni bilan uyg‘unlashtirish, loyiha va vazifa asosidagi faoliyatga integratsiya qilish bilan oshadi. Agar sun‘iy intellekt faqat texnologik qo‘shimcha sifatida ishlatilsa, u talabalarning kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda yetarlicha samarali bo‘lmaydi. Shu sababli, SI

vositalari pedagogik yondashuvning bir qismi sifatida, talabalarning individual va guruhdagi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash vositasi sifatida ko‘rilishi muhimdir.

Shu bilan birga, adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, SI asosidagi o‘quv muhitlarining samaradorligi talabalarning yoshiga, bilim darajasiga va fan yo‘nalishiga bog‘liq. Masalan, STEAM yo‘nalishlarida interaktiv simulyatsiyalar va loyiha asosidagi topshiriqlar talabalarning muammolarni hal qilish va kreativ fikrlash ko‘nikmalarini eng yuqori darajada rivojlantiradi. Shu bilan birga, ijtimoiy fanlar va humanitar yo‘nalishlarda SI vositalari orqali tahliliy vazifalar, case-study va muloqot asosidagi topshiriqlar samarali qo‘llaniladi.

Umuman olganda, muhokama shuni ko‘rsatadiki, sun‘iy intellekt vositalari ta‘lim jarayonida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Xorijiy va rus olimlarining tadqiqotlari SI platformalarining interaktiv, adaptiv va personalizatsiyalashgan xususiyatlari talabalarning ijodiy potentsialini oshirishga, muammolarni kompleks tarzda hal qilishga va individual o‘quv ehtiyojlarini hisobga olishga yordam berishini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, pedagogik yondashuv bilan uyg‘unlashtirilgan SI vositalari ta‘lim jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi va talabalarning zamonaviy mehnat bozoriga tayyorligini mustahkamlaydi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, sun‘iy intellekt (SI) vositalari ta‘lim jarayonida talabalar orasida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini samarali rivojlantirishga katta hissa qo‘shadi. SI texnologiyalari interaktiv mashg‘ulotlar, simulyatsiyalar va algoritmik vazifalar orqali talabalarning ijodiy yondashuvini rag‘batlantiradi, murakkab masalalarni tahlil qilish va innovatsion yechimlar ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Shu bilan birga, talabalarning mustaqil fikrlash va tanqidiy qaror qabul qilish ko‘nikmalari sezilarli darajada oshadi.

Tadqiqot shuningdek, pedagogik yondashuvlar va metodik tavsiyalar orqali SI vositalarini ta‘lim jarayoniga integratsiya qilishning samarali usullarini aniqladi. Sun‘iy intellekt texnologiyalarini to‘g‘ri qo‘llash pedagoglarga o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini hisobga olib, dars jarayonini shaxsiylashtirish va interaktiv qilish imkoniyatini beradi. Bu esa nafaqat bilim olish jarayonini samarali qiladi, balki talabalarda ijodkorlik, tahliliy fikrlash va muammolarni hal qilish kabi zamonaviy kompetensiyalarni shakllantiradi.

Shu bois, SI vositalari pedagogik amaliyotda nafaqat zamonaviy ta‘lim jarayonini boyituvchi vosita, balki talabalarning raqamli davrga mos, kreativ va muammolarni yechishga qodir shaxs sifatida rivojlanishini ta‘minlovchi strategik resursdir. Kelajakda ta‘limda sun‘iy intellektning imkoniyatlarini kengaytirish, metodik yondashuvlarni takomillashtirish va interaktiv platformalarni joriy etish pedagogik jarayonning samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Wolfram, Conrad. *The Math(s) Fix: An Education Blueprint for the AI Age*. Wolfram Media, 2020. 332 pp. - SI va 21-asr matematikasi orqali muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish ta‘limiy yondashuvi haqida.

2. Mitchell, Melanie. *Artificial Intelligence: A Guide for Thinking Humans*. Farrar, Straus and Giroux, 2019. 448 pp. - Sun‘iy intellektning tushunchalari, imkoniyatlari va cheklovlarini o‘rganish orqali tanqidiy fikrlash qo‘llanmasi.

3. Urmeneta, Alex & Romero, Margarida (eds). *Creative Applications of Artificial Intelligence in Education*. (Open-Access Book, 2024). - Ta‘limda AI orqali ijodkorlik, kritik fikrlash va muammolarni hal etish bo‘yicha amaliy qo‘llanmalar.

4. Domingos, Pedro. *The Master Algorithm: How the Quest for the Ultimate Learning Machine Will Remake Our World*. Basic Books, 2015. 352 pp. - Mashina o‘rganish metodlari va ularning fikrlash va analiz jarayonlariga ta‘siri.

5. Hofstadter, Douglas R. *Fluid Concepts and Creative Analogies: Computer Models of the Fundamental Mechanisms of Thought*. Harvester Wheatsheaf, 1995. 250 pp. - Intellekt va analogik fikrlashni modellashtirish orqali kreativ fikrlash asoslarini tadqiq etadi.

Axmedova Zarina Rahmat qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti 1 bosqich doktoranti

LOYIHAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING FASILITATORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot loyihaviy yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish masalasiga bag‘ishlangan. Zamonaviy ta‘lim jarayonida o‘qituvchining an‘anaviy bilim beruvchi rolidan tashqari, ta‘lim oluvchilarning faolligini oshiruvchi, mustaqil fikrlashga yo‘naltiruvchi fasilitator sifatidagi faoliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarda fasilitatorlik kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb pedagogik muammo hisoblanadi. Tadqiqotda loyihaviy yondashuvning nazariy asoslari, uning bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonidagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, fasilitatorlik faoliyatining mazmuni, tuzilmasi va asosiy komponentlari yoritiladi. Tadqiqot jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlashning mavjud mexanizmlari o‘rganilib, ularni takomillashtirishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar ishlab chiqiladi. Natijada loyihaviy yondashuv asosida tashkil etilgan ta‘lim jarayoni bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirishga, ularning kommunikativ, reflektiv va tashkiliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so‘zlar: loyihaviy yondashuv, fasilitatorlik faoliyati, bo‘lajak o‘qituvchi, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik mexanizm, kompetensiya.

Аннотация. Данное исследование посвящено совершенствованию механизма подготовки будущих учителей к фасилитаторской деятельности на основе проектного подхода. В условиях модернизации системы образования возрастает роль учителя как фасилитатора, способного организовывать образовательный процесс, стимулировать активность обучающихся и создавать условия для их самостоятельного мышления и сотрудничества. В этой связи формирование фасилитаторских компетенций у будущих педагогов становится одной из актуальных педагогических задач. В работе анализируются теоретические основы проектного подхода и его возможности в системе профессиональной подготовки будущих учителей. Раскрывается сущность фасилитаторской деятельности, ее структура и основные компоненты. Особое внимание уделяется анализу существующих механизмов подготовки будущих учителей к фасилитаторской деятельности и выявлению педагогических условий их совершенствования. В результате исследования обосновывается эффективность использования проектного подхода как средства развития профессиональных, коммуникативных и рефлексивных умений будущих учителей. Полученные выводы могут быть использованы в образовательной практике высших педагогических учебных заведений.

Ключевые слова: проектный подход, фасилитаторская деятельность, будущий учитель, профессиональная подготовка, педагогический механизм, компетентность.

Annotation. This study is devoted to improving the mechanism of preparing future teachers for facilitation activity based on a project-based approach. In the context of modern educational reforms, the role of the teacher is transforming from a traditional transmitter of knowledge into a facilitator who supports learners' active participation, independent thinking, and collaborative learning. Therefore, the development of facilitation competencies among future teachers is considered a relevant pedagogical issue. The research analyzes the theoretical foundations of the project-based approach and its potential in the professional training of future teachers. The essence, structure, and key components of facilitation activity are examined. Special attention is paid to the analysis of existing mechanisms for preparing future teachers for facilitation roles and

to identifying pedagogical conditions for their improvement. The study substantiates that the effective implementation of a project-based approach contributes to the development of professional readiness, communicative skills, reflective abilities, and organizational competence of future teachers. The results of the research can be applied in higher pedagogical education institutions to enhance the quality of teacher training.

Key words: *project-based approach, facilitation activity, future teacher, professional training, pedagogical mechanism, competence.*

Kirish. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim tizimi oldiga qo’yilayotgan talablar tubdan o’zgarib bormoqda. Zamonaviy jamiyatda ta’lim oluvchilardan nafaqat nazariy bilimlarni egallash, balki mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish, jamoada ishlash va kommunikativ kompetensiyalarga ega bo’lish talab etilmoqda. Ushbu jarayonda o’qituvchining an’anaviy bilim beruvchi sifatidagi roli asta-sekin o’zgarib, ta’lim jarayonini tashkil etuvchi, boshqaruvchi va yo’naltiruvchi fasilitatorlik faoliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois bo’lajak o’qituvchilarni fasilitatorlik faoliyatiga samarali tayyorlash dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Hozirgi kunda pedagogik ta’limda innovatsion yondashuvlar, xususan, loyihaviy yondashuv keng qo’llanilmoqda. Loyihaviy yondashuv ta’lim oluvchilarning faolligini oshirish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, ushbu yondashuv bo’lajak o’qituvchilarda tashabbuskorlik, mas’uliyat, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda guruh bilan ishlash ko’nikmalarini shakllantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo’ladi. Bu esa fasilitatorlik faoliyatining asosiy komponentlari bilan bevosita bog’liqdir.

Shu bilan birga, amaliyot shuni ko’rsatadiki, bo’lajak o’qituvchilarni tayyorlash jarayonida fasilitatorlik faoliyatiga yo’naltirilgan mexanizmlar yetarli darajada tizimlashtirilmagan, mavjud usullar esa ko’pincha an’anaviy yondashuvlarga asoslanadi. Natijada bo’lajak pedagoglar ta’lim jarayonini interaktiv tashkil etish, o’quvchilarning mustaqil faoliyatini qo’llab-quvvatlash va refleksiyaning samarali yo’lga qo’yishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Shu nuqtayi nazardan, loyihaviy yondashuv asosida bo’lajak o’qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish ilmiy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotda loyihaviy yondashuvning pedagogik imkoniyatlarini chuqur tahlil qilish, bo’lajak o’qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorgarlik darajasini oshirishga xizmat qiluvchi samarali mexanizmlarni ishlab chiqish hamda ularni ta’lim jarayoniga joriy etish masalalari yoritiladi. Tadqiqot natijalari pedagogik ta’lim sifatini oshirishga, bo’lajak o’qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga va ularning zamonaviy ta’lim talablariga moslashuvchanligini ta’minlashga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Adabiyotlar tahlili. Bo’lajak o’qituvchilarni fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash masalasi zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida dolzarb yo’nalishlardan biri sifatida keng o’rganilmoqda. Ta’lim paradigmasining bilimga yo’naltirilgan modeldan shaxsga yo’naltirilgan va faoliyatga asoslangan modelga o’tishi o’qituvchining kasbiy rolini qayta talqin etishni taqozo etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, o’qituvchining fasilitatorlik faoliyati, ya’ni ta’lim jarayonini boshqaruvchi, yo’naltiruvchi va qo’llab-quvvatlovchi subyekt sifatidagi roli ko’plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

Xorijiy pedagogik adabiyotlarda fasilitatorlik faoliyatining nazariy asoslari, avvalo, gumanistik pedagogika vakillari qarashlarida o’z aksini topgan. Xususan, K. Rogers o’qituvchini o’quvchi shaxsining rivojlanishiga shart-sharoit yaratuvchi fasilitator sifatida talqin etib, ta’lim jarayonida empatiya, ochiqlik va ishonch muhitining muhimligini asoslab bergan. J. Dewey ta’limni faoliyat va tajriba orqali tashkil etish zarurligini ta’kidlab, loyihaviy yondashuvning nazariy poydevorini yaratgan. Uning fikricha, o’quvchi real muammolar ustida ishlash jarayonida bilimni faol o’zlashtiradi, o’qituvchi esa ushbu jarayonda yo’naltiruvchi rolini bajaradi. Shuningdek, D.

Nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri tarbiyaviy jihatdan ham namoyon bo’ladi. O’qituvchining madaniyatli, muloyim va hurmatga asoslangan nutqi o’quvchilarda ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi. Bu esa o’quvchilarning o’z fikrini erkin bayon etishiga, xatodan qo’rqmasdan faol qatnashishiga sharoit yaratadi. Aksincha, qo’pol yoki noaniq nutq o’quvchilarda ishonchsizlik va darsga bo’lgan salbiy munosabatni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois nutq texnikasi o’qituvchining pedagogik odobi va muloqot madaniyati bilan chambarchas bog’liqdir.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi bilimlarni tizimli va mantiqiy yetkazish imkonini beradi. O’qituvchi fikrni izchil bayon etib, tushunchalar o’rtasidagi bog’liqlikni aniq ko’rsata olsa, o’quvchilarda yaxlit tasavvur shakllanadi. Bu esa bilimlarning mustahkamlanishiga va ularni amaliyotda qo’llash ko’nikmasining rivojlanishiga olib keladi. Nutq texnikasi rivojlangan o’qituvchi murakkab mavzularni ham sodda va tushunarli shaklda izohlab bera oladi, bu esa ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati o’quvchilarning bilimni o’zlashtirish darajasi, darsga bo’lgan qiziqishi va umumiy ta’lim natijalariga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Shu sababli pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta’lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri chuqur psixologik va didaktik asoslarga ega bo’lib, u ta’lim jarayonining barcha bosqichlarida o’z ifodasini topadi. O’qituvchining nutqi orqali bilimlar yetkaziladi, munosabatlar shakllanadi va tarbiyaviy ta’sir amalga oshiriladi. Shu sababli nutq texnikasi pedagog faoliyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaraladi. O’qituvchining ovoz imkoniyatlaridan to’g’ri foydalanishi, nutq sur’atini dars mazmuniga mos ravishda boshqarishi va so’zlarni aniq talaffuz qilishi o’quvchilarning eshitish va idrok etish jarayonini yengillashtiradi hamda bilimlarni ongli o’zlashtirishga yordam beradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o’quvchilarning diqqatini jamlash va uni uzoq vaqt davomida saqlab turishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ifodali va jonli nutq darsni qiziqarli jarayonga aylantiradi, o’quvchilarda mavzuga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. O’qituvchining intonatsiya va urg’ulardan o’rinli foydalanishi muhim tushunchalar va asosiy g’oyalarni ajratib ko’rsatishga xizmat qiladi. Natijada o’quvchilar dars mazmunini yaxshiroq tushunadilar va eslab qoladilar. Bu holat ta’lim samaradorligining oshishida muhim omil hisoblanadi.

Nutq texnikasining samarali bo’lishi pedagogik muloqot sifatini ham belgilaydi. O’qituvchining ochiq, muloyim va ishonchli nutqi o’quvchilar bilan o’zaro hurmatga asoslangan munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o’quvchilar savol berishdan, fikr bildirishdan tortinmaydilar, bu esa dars jarayonida faol ishtirokni ta’minlaydi. O’quvchilarning nutqiy faolligi oshgani sari ularning tafakkuri rivojlanadi, bilimlarni mustaqil o’zlashtirish ko’nikmalari shakllanadi. Shu jihatdan nutq texnikasi faqat o’qituvchi nutqiga emas, balki o’quvchilarning ham nutqiy rivojiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi tarbiyaviy samaradorlikni oshirishda ham muhim o’rin tutadi. O’qituvchining so’z orqali beradigan bahosi, rag’batlantiruvchi yoki tanqidiy fikrlari o’quvchining o’ziga bo’lgan ishonchi va o’qishga bo’lgan munosabatiga bevosita ta’sir etadi. Madaniyatli va odobli nutq o’quvchilarda nutqiy etika, hurmat va muomala madaniyatini shakllantiradi. Bu esa ta’lim jarayonining nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy maqsadlariga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta’lim samaradorligini ta’minlovchi muhim pedagogik shartlardan biridir. O’qituvchining nutqiy mahorati darsning mazmunli, tushunarli va ta’sirchan bo’lishini belgilaydi. Nutq texnikasi rivojlangan pedagog o’quvchilarni bilim olishga unday oladi, ularning qiziqishini oshiradi va ta’lim jarayonining yuqori natijalarga erishishini ta’minlaydi. Shu bois nutq texnikasini takomillashtirish pedagoglarning kasbiy rivojlanishida ustuvor yo’nalishlardan biri bo’lib qolaveradi. Pedagogik jarayonda nutq texnikasining ta’lim samaradorligiga ta’siri o’qituvchining kasbiy mahorati va shaxsiy ta’sirchanligini namoyon etuvchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Ta’lim jarayonida bilim faqatgina axborot sifatida emas, balki o’qituvchining so’zi, ohangi va muloqot madaniyati orqali o’quvchi ongiga singdiriladi. Shu jihatdan nutq texnikasi o’qituvchining darsni qanday tashkil etishi, mavzuni qanday ochib berishi va o’quvchilarni qanday

ruhantira olishini belgilaydi. To‘g‘ri va ifodali nutq o‘quvchilarda ishonch uyg‘otadi, bu esa bilimlarni qabul qilish jarayonini yengillashtiradi.

Pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘quvchilarning idrok va tafakkur jarayonlariga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. O‘qituvchining nutqi mantiqiy va izchil bo‘lsa, o‘quvchilar tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni oson anglaydilar. Nutq sur‘atining o‘rtacha va vaziyatga mos bo‘lishi o‘quvchilarning eshitish orqali qabul qilish qobiliyatini oshiradi. O‘rinli pauzalar esa o‘quvchilarga eshitilgan axborotni tahlil qilish va xulosa chiqarish imkonini beradi. Bunday nutqiy tashkil etilgan dars o‘quvchilarning bilimni mustahkam o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Nutq texnikasining ta‘lim samaradorligiga ta‘siri darsda psixologik qulay muhit yaratishda ham namoyon bo‘ladi. O‘qituvchining xotirjam, muloyim va ishonchli nutqi o‘quvchilarda xavfsizlik va qo‘llab-quvvatlanish hissini uyg‘otadi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrini erkin bayon etishga, savollar berishga va muhokamalarda faol qatnashishga moyil bo‘ladilar. Bu holat ta‘lim jarayonining interfaol tus olishiga va o‘quvchilarning bilish faolligi oshishiga olib keladi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘limning tarbiyaviy samaradorligini ham oshiradi. O‘qituvchining nutqida namoyon bo‘ladigan hurmat, sabr-toqat va odob o‘quvchilar uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. So‘z orqali berilgan rag‘batlantirish o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi, ehtiyotkor va o‘rinli tanqid esa uning o‘z ustida ishlashiga undaydi. Shu tarzda nutq texnikasi o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini ta‘minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi. O‘qituvchining nutqiy mahorati dars mazmunini chuqur anglash, o‘quvchilarning faolligini oshirish va ta‘lim-tarbiya jarayonida yuqori natijalarga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli pedagoglar nutq texnikasini doimiy ravishda takomillashtirib borishlari ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti bo‘lib qoladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. O‘qituvchining nutqiy mahorati o‘quvchilarning bilimlarni chuqur va ongli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida nutq texnikasini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish zarur. Xulosa qilib aytganda, pedagogik jarayonda nutq texnikasi ta‘lim samaradorligini oshiruvchi yetakchi omillardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining ravon, aniq va ifodali nutqi o‘quvchilarning bilimni ongli o‘zlashtirishiga, dars jarayonida faol ishtirok etishiga hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi. Nutq texnikasi orqali o‘qituvchi nafaqat bilim beradi, balki o‘quvchi shaxsiga tarbiyaviy ta‘sir ko‘rsatadi, ijobiy psixologik muhitni shakllantiradi va o‘zaro muloqotni mustahkamlaydi. Shu bois bo‘lajak va amaldagi pedagoglarning nutq texnikasini doimiy ravishda rivojlantirib borish ta‘lim sifatini yuksaltirish, pedagogik mahoratni oshirish va zamonaviy ta‘lim talablariga mos, raqobatbardosh o‘qituvchi shaxsini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi. Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash joizki, pedagogik jarayonda nutq texnikasi o‘qituvchining kasbiy faoliyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biri hisoblanadi. O‘qituvchining so‘zlash uslubi, ovoz ohangi, nutqning mantiqiyliigi va ifodaliligi ta‘lim mazmunining o‘quvchi ongiga qay darajada samarali yetib borishini belgilaydi. Nutq texnikasi mukammal shakllangan pedagog dars jarayonini mazmunli, tushunarli va qiziqarli tashkil eta oladi, bu esa o‘quvchilarning bilimlarni puxta o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, nutq texnikasi ta‘lim jarayonida pedagogik muloqot va tarbiyaviy ta‘sirning asosiy vositasi bo‘lib xizmat qiladi. O‘qituvchining madaniyatli va ta‘sirchan nutqi o‘quvchilarda hurmat, ishonch va ijobiy munosabatni shakllantiradi. Bunday muhitda o‘quvchilar erkin fikr bildiradilar, darsda faol ishtirok etadilar va o‘rganilayotgan mavzuga qiziqishlari ortadi. Natijada ta‘lim jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, bo‘lajak o‘qituvchilarda nutq texnikasini rivojlantirish va pedagogik jarayonda undan samarali foydalanish ta‘lim sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Nutqiy mahoratga ega bo‘lgan pedagog zamonaviy ta‘lim talablariga javob bera oladigan, o‘quvchi bilan samarali muloqot o‘rnata oladigan va jamiyatda o‘z o‘rniga ega bo‘lgan barkamol avlodni tarbiyalashga qodir mutaxassis sifatida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Saidova N. Pedagogik nutq va ta'lim samaradorligi. – Toshkent, 2020.
2. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2022.
3. UNESCO. Teaching Effectiveness and Communication, 2021.

MUNDARIJA:

Nazarov Akmal Mardonovich		Talabalarda kreativ va innovatsion ilmiy faoliyatning psixologik jihatlari	6
Rustamov Shuxratovich	Shavkat	Talabalarni innovatsion kompetenligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	10
Ostanov Sharifovich	Shuxrat	Art-terapiya metodlari yordamida talaba-yoshlarning kreativ fikrlash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishning psixologik asoslari	14
Axmadov Rahmat o'g'li	Nazirjon	O'smirlarda konstruktiv xulq-atvorni shakllanishining ijtimoiy psixologik omillari	19
Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li		Sud psixologik ekspertizasida shaxsning emotsional holatini baholash	24
Axtamova G'ayratovna	Ferangiz	O'smirlik davridagi destruktiv xulq-atvorni psixoprofilaktika qilish va kreativlikni faollashtirishga yo'naltirilgan psixologik yondashuvlar	30
Ashrapov Namoz o'g'li	Nodirbek	O'smirlarda kognitiv rivojlanishning ijtimoiy-psixologik determinantlari va ularning shaxsiy rivojlanishdagi o'rni	35
Hamroyev Jasur		Talabalari o'rtasida sun'iy intellekt vositalari yordamida kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish	40
Axmedova Rahmat qizi	Zarina	Loyihaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning fasilitatorlik faoliyatiga tayyorlash mexanizmini takomillashtirish	44
Khakimov Shodieich	Shukhrat	Methods of studying the military servant and the military team	49
N.Z.Jumayev		Raqamli davrda ijtimoiy media va sun'iy intellektning yoshlar ruhiy salomatligiga ta'siri	56
Sharopov Suxrob Shodi o'g'li		Talabalarni kognitiv va metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari	60
Boboqulova Komil qizi	O'g'iloy	Shaxslararo manipulyatsiya va nazorat mexanizmlari: emotsional ekspluatatsiyaning psixologik asoslari	64
Saidova Nu'monovna	Nodira	Yoshlar kreativ va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda pedagogik psixologiyaning roli	68
Bobojonova Husniddin qizi	Dilnura	Dezadaptatsiyalashgan o'smirlarda adaptatsiya jarayoni rivojlanishining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari	73
Абдужабборов Тохиржон Курбанович		Особенности течения и лечения atopического дерматита в зависимости от возраста по данным наблюдений в андижанской области	78

Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich Narzullayeva Iroda Jaloliddin qizi	Tijorat banklarida investitsiyalarni jalb etishda xorij tajribasi	82
Nurmuxammedova Nilufar Alijon qizi Temirova Mashhuraxon Muhammadaminovna	O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish bosqichida xotin-qizlar liderlik faoliyatini rivojlantirishning huquqiy asoslarining mustahkamlanishi	89
Maxmudova Zulfiya Mexmonovna	Qo‘riqlash xizmati xodimlari kasbiy kompetentligini takomillashtirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	92
Sanoyeva Mohigul Odil qizi	Klassik pedagogik merosni modernizatsiya qilishning zamonaviy talablari va ularni ta’lim amaliyotiga joriy etish mexanizmlari	103
Xolmirzayeva Mushtariybegim U. Abdullayev	Bobi oliy: usmonli davlatining boshqaruv markazi va evolyutsiyasi	107
Dilmurodov Elyorjon Ilg'or o'g'li	Civil society and globalization: the harmony of national values and modern trends	110
Eshpo'latova Xilola Davron qizi	Fransuz tilini o'rganish jarayonida audiovizual materiallar yordamida talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirish	116
Abdusalimova Zukhraxon Bakhtiyor qizi	Teaching methodology of the uzbek language for the foreign students	119
Abdullayeva Dildora Muhiddin qizi	Frazeologik sinonimlarning struktur turlari	122
Panaeva Sarbinaz Uzaqbergenovna	Insonlar orasida fabbing (phubbing) holatining paydo bo‘lishi va uning ijtimoiy-psixologik oqibatlarini	125
Toshturdiyev Nurbek Nurali o‘g‘li	Jadid ziyolilarining hayot tarzi va ijtimoiy mas’uliyat hissi: ma’rifat va fidoyilik omillari	130
Uzoqova Gulzoda	Konstitutsiya – erkin va farovon hayot garovi	134
Xilola Xolikova Gulamovna, Siroj Nematov G‘ulom o‘g‘li,	Maktab muhitining o‘quvchilar emotsional holatiga psixologik ta’siri	137
Sultonmurod Mamasoliyev Olimjon o‘g‘li	Psychological benefits of gamified bilingual learning: a meta-analysis of motivation and well-being	141
Qodriqulova Fotima Ulug‘bek qizi	Azot fiksatsiyasi va innovatsiyalar: yasmiq yetishtirishning yangi bosqichi	146
Kurbanova Shukurjon Yeldashbayevna	Turkiy adabiyotda shaxs kamoloti: Hofiz Xorazmiy didaktik qarashlari misolida pedagogik model	150
Obidova O.	Ta’lim psixologiyasi nuqtayi nazaridan zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta’siri	154
Xasanova Nazokat Shavkatbek qizi	Inson huquqlarini xalqaro himoya qilish mexanizmlari	159
Abdug‘ofurov Muhammadqodir	Milliy me’morchilik uslublarida zamonaviylik va restavratsiya muammolari	163

Olimova Sarvara Sobitxon qizi		Nogironligi bo'lgan shaxslarning kutubxonalar orqali ijtimoiy integratsiyasi va madaniy hayotga qo'shilishi	166
Jamaldinov Sarvar Azimjanovich		Raqamli ta'lim jarayonlarini o'rgatishning bo'lajak pedagoglar tarbiyaviy faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati	171
Olimova Sarvaraxon Sobitxon qizi		Sensorinevral eshitish nuqsoniga ega bolalarda rivojlanish dinamikasi: tibbiy va pedagogik qarashlar	176
Mamatqulov Botir		The interpretation of personal tragedy in the short stories of nazar eshonqul	181
Bobokalonov Rajab Ostonovich		Tibbiy terminlarda lisoniy lakuna hodisasi	188
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	“Tolerantlik” tushunchasining mazmun mohiyati	191
Iskandarov Abdug'aniyevich	Sherzod		
Туйбаева Бахтияровна	Саида	Психологические механизмы самозащиты студентов	194
Tursunbayeva Durdonaxon qizi	Adxamjon	Atrof-muhitni muhofaza qilishning zamonaviy konsepsiyalari: muammo va yechimlar	198
Ismoilova Saidali qizi	Zulayho	Umumta'lim maktablarida xulqi og'ishgan o'quvchilarning shaxs xususiyatlarini kompleks diagnostika qilish	203
Masharipova Rahimovna	Saida	Zamonaviy oilalarda emotsional intellektni boshqarishning ijtimoiy- psixologik mexanizmlarini ishlab chiqish	208
Abdujobborova Rayhona Adhamjonqizi		Xotira turlaridan qanday qilib samarali foydalanish kerak.o'quvchilar uchun praktik tafsiyalar	212
Arslanova Aleksandrovna	Dilnoza	Nutqiy rivojlanish bilan mantiqiy fikrlash o'rtasidagi bog'liqlik: lingvistik kompetensiya.	216
Mirzayev Xasanjon o'g'li	Ismoiljon		
Xasanova Kumushbek qizi	Aziza	Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar	219
Xolboyev Axmadillo o'g'li	Izzatillo	Talabalarning akademik muaffaqiyatiga ta'sir etuvchi psixologik omillarning tahlili: o'zini- o'zi tartipka solish strategiyalari	223
Кабулов Толыбаевич	Саулат	Основные принципы и теория преподавания русскому языку и литературе	226
Saitova Komila G'ulom qizi		Stressga chidamlilikning psixologik determinantlari: ong, iroda va emotsional o'zini boshqarishning o'zaro aloqasi	231
Ro'ziyeva Sitora qizi	Sitora Odil	Nega ingliz tili dunyo tili hisoblanadi?	234
To'ychiyeva Sherquzi qizi	Madinaxon	Mustaqil ta'lim metodlarining o'quv motivatsiyasiga ta'siri	237
Murodjonova Dilzoraxon qizi	Tolibjon	Kimyoning kriminalistikadagi o'rni	240